

Den 1. august 2017

Den ansvarshavende aktuars rolle og ansvar i Livsforsikring og Pension

Formål

Udviklingen inden for pensionslovgivning, produkter og rådgivningsbehov samt udviklingen indenfor it og digitalisering betyder, at rollen som ansvarshavende aktuar til stadighed ændrer karakter.

Formålet med notatet er at opsummere de overordnede regulatoriske krav samt tydeliggøre Den Danske Aktuarforenings holdning til den ansvarshavende aktuars ansvar og rolle. Det er særligt vigtigt inden for områder, hvor lovgivningen ikke er tydelig eller tidssvarende, samt områder, der ikke direkte er lovreguleret, men hvor omverdenen har forventninger til den ansvarshavende aktuars bidrag. Her tænkes bl.a. på, at aktuaren har særlige kompetencer til at forstå kompleksiteten i pensionsprodukterne og pensionsforretningen, og dermed også om kundernes interesser varetages.

På områder, hvor lovgivningen ikke tydeligt pålægger aktuaren en rolle og ansvar, kan pensionsselskabets organisation have placeret ansvaret uden for den ansvarshavende aktuars område. Det skal naturligvis respekteres, men det skal samtidig ikke forhindre den ansvarshavende aktuar i at give sin mening til kende og byde ind med sin viden og sine kompetencer.

Det er Den Danske Aktuarforenings vurdering, at det er vigtigt at tydeliggøre den ansvarshavende aktuars rolle og ansvar på centrale områder som fx overholdelse af rimelighed, opgørelse af prognoser og overholdelse af ”god skik”-reglerne. Derfor er der sat fokus på disse områder i tekstboksene.

Sidst i dokumentet kommenteres på samspillet med aktuarfunktionen, jf. Solvens II-reglerne.

Målgruppen for notatet er både de ansvarshavende aktuarer selv, herunder nytiltrådte som har behov for at få klarlagt rolle og ansvar, og interessenter, der ønsker indblik i, hvad man kan forvente af en ansvarshavende aktuar.

Lovgivningen og den overordnede ramme

En stor del af gældende lovgivning inden for livsforsikring og pension er udarbejdet i en tid, hvor det klassiske gennemsnitsrenteprodukt med (ubetingede) ydelsesgarantier var det langt mest udbredte. I dag overstiger indbetalingerne til markedsrenteprodukter indbetalinger til gennemsnitsrenteprodukter, ligesom gennemsnitsrenteproduktet findes i flere varianter, fx helt uden garanti eller med betinget garanti. Denne transformation er ikke til fulde afspejlet i reguleringen, hvilket i sig selv kan give anledning til fortolknings spørgsmål.

Den ansvarshavende aktuars ansvarsområde og rolle er som udgangspunkt reguleret i Lov om Finansiell Virksomhed (FiL) og diverse tilhørende bekendtgørelser, særligt bekendtgørelse om ansvarshavende aktuar. Den ansvarshavende aktuar optræder blandt andet følgende steder i lovgivningen (pr. 1. januar 2017):

- FiL § 74, § 75, § 108, § 117, § 346; § 349; § 355, § 374
- Bekendtgørelse om betaling af visse omkostninger for livsforsikringsvirksomhed § 5
- Bekendtgørelse om ansvarshavende aktuar §§ 2-9; § 11
- Bekendtgørelse om registrering af aktiver i forsikringselskaber og firmapensionskasser § 14
- Bekendtgørelse om kontributionsprincippet § 3 og § 8
- Bekendtgørelse om anmeldelse af det tekniske grundlag m.v. for livsforsikringsvirksomhed § 9

Derudover optræder den ansvarshavende aktuar i reguleringen for firmapensionskasser og ATP.

Udover at følge gældende lov har den ansvarshavende aktuar også en opgave med at være proaktiv i forhold til kommende regulering. Det indebærer en vurdering af konsekvenserne af kommende regler, og om de stiller direkte eller indirekte forventninger til aktuaren.

§ 21 og § 108 i FiL sætter de overordnede rammer for den ansvarshavende aktuars ansvar og rolle. Her står der bl.a.:

Uddrag fra Lov om finansiell virksomhed (FiL)

§ 108 stk. 2. Har forsikringselskabet tilladelse til at drive livsforsikringsvirksomhed, skal bestyrelsen ansætte en ansvarshavende aktuar, der skal **varetage** de nødvendige **forsikringstekniske** funktioner, herunder **beregninger og undersøgelser**.

§ 108 stk. 4. Den ansvarshavende aktuar skal påse, at selskabet **overholder sit tekniske grundlag** m.v. Aktuaren skal i denne forbindelse **gennemgå det aktuarmæssige indhold** i selskabets aktiviteter og materiale og påse, at det tekniske grundlag m.v., jf. § 20, til enhver tid er i **overensstemmelse med de i § 21, stk. 1-6, nævnte krav**.

§ 21. De efter § 20, stk. 1, nr. 1-5, anmeldte forhold skal være **betryggende og rimelige** over for den enkelte forsikringstager og andre berettigede efter forsikringsaftalerne.

Nedenfor følger Aktuarforeningens vurdering af hvilke områder, der ligger inden for rammerne, og som det således påhviler den ansvarshavende aktuar at udføre eller sikre bliver udført.

Forsikringstekniske beregninger og undersøgelser

Varetagelse af forsikringstekniske beregninger og undersøgelser, jf. § 108 stk. 2, omfatter bl.a.:

- ✓ Opgørelser i henhold til det tekniske grundlag
- ✓ Prognoseberegninger, herunder fastsættelse af parametre og beregningsteknik
- ✓ Opgørelse af hensættelser, herunder:

- Risikomargen
- Fortjenstmargen
- ✓ Beregning af følsomheder knyttet til hensættelserne
- ✓ Beregningsmæssig kontribution, herunder:
 - Betaling af fortjeneste til ejerne
 - Betaling for risiko til ejerne
- ✓ Fordelingsmæssig kontribution, herunder:
 - Bonusfastsættelse
 - Gruppeopdeling
- ✓ Prisberegning
- ✓ Tarifiering af ydelser (herunder ugaranterede ydelser i markedsrente)
- ✓ Analyse af biometriske risici, omkostningsrisici og kundeadfærd
- ✓ I forhold til risiko- og solvensopgørelser skal aktuaren forholde sig til:
 - Forsikringsrisikoen, dvs. stød til parametre
 - Anvendelsen af (partielle) interne modeller vedr. forsikringsmæssige risici
 - Afvigelser mellem regnskabs- og solvensmæssige hensættelser.
- ✓ Genforsikring, herunder analyser til afdækning af behov.

Afhængigt af selskabets organisatoriske opbygning kan det være andre, end den ansvarshavende aktuar selv, som står for den egentlige udførelse af beregninger og analyser. Udførelsen kan fx ske i en særskilt aktuarfunktion/et særskilt aktuariat, af en outsourcing part, af medarbejdere, der refererer til den ansvarshavende aktuar eller arbejder i samme afdeling som aktuaren. Den ansvarshavende aktuar har dog – uanset om denne selv er udførende eller ej – det samme overordnede ansvar for beregningerne og analyserne.

Det generelle princip om, at man ikke kontrollerer egne beregninger, gælder naturligvis også for aktuaren. Foretager den ansvarshavende aktuar fx selv beregninger af hensættelser, skal de kontrolleres af en anden part.

Den aktuelle lovgivning tager ikke klart og tydeligt højde for, at der kan være afvigelser mellem solvens – og regnskabsmæssige hensættelser. Det er Aktuarforeningens fortolkning, at den ansvarshavende aktuar har det direkte ansvar i forhold til de regnskabsmæssige hensættelser og som minimum skal forholde sig til eventuelle afvigelser mellem de solvensmæssige og regnskabsmæssige hensættelser. Samspillet med aktuarfunktionen, som har ansvaret i forhold til de solvensmæssige hensættelser, er i denne sammenhæng vigtigt. Dette er uddybet sidst i notatet.

Aktuarmæssigt indhold og materiale

Gennemgang af det aktuarmæssige indhold i aktiviteter og materiale, jf. § 108 stk. 4, omfatter bl.a.:

- ✓ Aktuarmæssigt indhold i kundebreve
- ✓ Kommunikation om prognoser
- ✓ Pensionsoversigter
- ✓ Aftalegrundlag
- ✓ Salgsmateriale, herunder markedsførings- og tilbudsmateriale
- ✓ Rådgivning og rådgivningsværktøjer

- ✓ Oplysninger på hjemmeside og kundeportal.

Det skal understreges, at det ikke er mediet (brev, hjemmeside ol.), men indholdet af kommunikationen, som afgrænser omfanget af aktuarens rolle og ansvar. Der er heller ikke en egentlig afgrænsning i forhold til, hvem modtageren af kommunikationen er.

Prognoser udgør et område, der er helt centralt for kundernes indsigt i pensionerne og for rådgivningsbehovet. Samtidig er det et område, hvor den ansvarshavende aktuars rolle og ansvar ikke er direkte reguleret, men der er en begrundet forventning om, at aktuaren påtager sig en rolle og et ansvar:

Prognoser

Den ansvarshavende aktuar **bør** sikre:

- ✓ At pensionsprognosen indregner realistiske forudsætninger for forsikringsrisici (levetid og helbred) samt omkostninger
- ✓ At der er fornuftig overensstemmelse mellem det forventede afkast, der følger af pensionsselskabets investeringsstrategi, og de afkastforudsætninger, der anvendes i prognosen
- ✓ At beregningen følger almindeligt anerkendte metoder
- ✓ At kunden modtager tilstrækkelig information om forudsætninger, metode og usikkerheden ved prognosen
- ✓ At kunden modtager tilstrækkelig information om den forventede udbetalingsprofil, som følger af de anvendte forudsætninger.

Selvom den ansvarshavende aktuar ikke er ansvarlig i forhold til den fastlagte investeringsstrategi, bør aktuaren forholde sig til de anvendte afkastforudsætninger samt give sin eventuelle mening til kende om investeringspolitik og afkastforventninger over for relevante fora (direktion/bestyrelse).

I forhold til gennemgangen af det aktuarmæssige indhold i aktiviteter og materiale bør den ansvarshavende aktuar også forholde sig til, om materialet lever op til ”god skik”. Vores vurdering er, at den ansvarshavende aktuar har et medansvar for at sikre god skik særligt på de områder, hvor det tekniske og komplekse i et forsikringsprodukt ikke kan forventes at blive varetaget af andre faggrupper:

God skik

Det er den ansvarshavende aktuars *medansvar* at sikre:

- ✓ At selskabet lever op til god skik i forhold til kunderådgivning, kundeinformation og anvendelse af kundedata
- ✓ At rådgivning og information er relevant og fyldestgørende, samt at den formidles til kunden på en for kunden forståelig måde.
- ✓ At det er gjort klart over for kunden, hvis et pensionsgrundlag kan eller vil indebære et fald i ydelse over tid.

Når det aktuarmæssige indhold i aktiviteter og materiale gennemgås, skal det ifølge lovgivningen ske ved at sikre, at det tekniske grundlag til enhver tid er i overensstemmelse med de krav, der ifølge lovgivningen er til det tekniske grundlag (FiL § 21). Mange forhold, som har aktuarmæssig betydning, er imidlertid bestemt af aftalegrundlaget, som ikke altid er gengivet i det tekniske grundlag. Det kan fx være garantier eller bonusanvendelse, som kun er bestemt af aftalegrundlaget. Her har aktuaren et ansvar for, at også aftalegrundlaget afspejles i selskabets aktiviteter og materiale.

Rimelighed og betryggende forhold

Sikring af betryggende forhold og rimelighed for den enkelte forsikringstager og andre berettigede, jf. FiL § 21, omfatter følgende områder:

- ✓ Det tekniske grundlag skal leve op til krav om at være rimeligt og betryggende
- ✓ Aftalegrundlaget med kunderne skal være rimeligt og betryggende
- ✓ Kontribution mellem kunder skal være rimelig
- ✓ Kontribution i forhold til ejer/egenkapital skal være rimelig og sikre et rimeligt og betryggende kapitalgrundlag
- ✓ Solvensforholdene skal være betryggende
- ✓ Prudent Person, herunder at investeringsrisiko/afkast skal svare overens med de udmeldte pensioner
- ✓ Sikring af rimelighed fx i forbindelse med fusion/bestandssammenlægning.
- ✓ Sikring af rimelighed for ordninger uden for kontributionsprincippet.

Den ansvarshavende aktuars ansvar er efter vores opfattelse således bredere end indholdet af det tekniske grundlag. Dog kan der – afhængig af fx organisatoriske forhold – være tilfælde, hvor aktuaren i forhold til nogle af punkterne alene har et medansvar.

Et betryggende grundlag handler i høj grad om rettidig omhu, dvs. at grundlagene tilpasses rettidigt i forhold til observerbare trends. Det, som var et betryggende grundlag tidligere, er ikke nødvendigvis betryggende i dag eller i fremtiden, hvis en observeret udvikling fortsætter. Det kræver en handling, som aktuaren har ansvaret for sker i rette tid.

Rimelighed i forhold til overskudsdeling er bl.a. reguleret i kontributionsbekendtgørelsen, som i dag er meget detaljeret. Uanset om selskabet følger kontributionsbekendtgørelsen eller har aftalt en anden fordeling, har den ansvarshavende aktuar ansvaret for overholdelsen af det overordnede rimelighedskrav. Det indebærer, at den ansvarshavende aktuar også har pligt til at gøre opmærksom på overfor ledelsen, hvis overholdelse af kontributionsbekendtgørelsen eller anden aftalt overskudsdeling dels mellem ejere og kunder og dels mellem kunder indbyrdes måtte føre til en urimelig fordeling. Rollen og ansvaret både i relation til ejere/egenkapitalen og i forhold til andre kunder er uddybet i de to nedenstående tekstbokse:

Rimelighed i forholdet mellem ejere/egenkapital og kunder

Den ansvarshavende aktuars **bør** bl.a. sikre og/eller udtale sig om:

- ✓ At kunden/kundegruppens betaling for risiko afspejler kapitalgrundlagets risiko
- ✓ At kapitalgrundlagets indtjening på de enkelte kunder/kundegrupper ikke er højere end, hvad kapitalgrundlaget med rimelighed kan forvente i markedsfortjeneste
- ✓ At den løbende indhentning af betaling for risiko og fortjeneste ikke fører til urimelig omfordeling
- ✓ At indtjeningen i forbindelse med produkter, hvor resultat tilfalder kapitalgrundlaget, fx syge- og ulykkesforsikring og markedsrente, er rimelig i forhold til kunden.

Det er som udgangspunkt ikke den ansvarshavende aktuars ansvar, hvorledes egenkapitalen anvendes i selskaber, der ikke er medlemsejede. Med til rollen hører dog, at aktuaren forholder sig til anvendelsen af egenkapitalen og giver sin eventuelle mening til kende overfor relevante fora (direktion/bestyrelse).

I medlemsejede selskaber, særligt pensionskasser, har den ansvarshavende aktuars endvidere et medansvar i forhold til ”den foreningsretlige lighedsgroundsætning”.

Det skal særligt bemærkes, at der i ovenstående ikke skelnes mellem markedsrente- og gennemsnitsrenteordninger. Rimelighed i forhold til ejere/egenkapital er ikke afhængig af, hvilken ordning der er tale om.

Rimelighed mellem kunder

Den ansvarshavende aktuar *skal* bl.a. sikre:

- ✓ At fordelingen mellem kunderne af deres andel af det realiserede resultat afspejler, hvordan kunderne har bidraget hertil
- ✓ At der inden for produkter/aftaler, hvor omfordeling er en produktetgenskab, kun omfordeles i henhold til det aftalte
- ✓ At produkter/aftaler med solidarisk prisfastsættelse er beskyttet af passende værnsregler, således at kunderne ikke kan udnytte den solidariske prisfastsættelse til fx kun at ”være med”, når det kan betale sig og ellers fravælger produktet.

Produkter med solidarisk prisfastsættelse kan være rimelige for kunderne, hvis der er tale om en ønsket solidaritet i produktet, dvs. at det er en tydelig del af aftalen.

Aktuarens rettigheder og pligter

Med til den ansvarshavende aktuars rolle og ansvar følger også en række rettigheder og pligter. Ligeledes skal ansættelsen af aktuaren opfylde en række formelle krav. Det omfatter bl.a.:

- ✓ Ret til at indkalde bestyrelsen - FiL § 74
- ✓ Pligt til at deltage i bestyrelsesmøder, hvis mindst ét medlem af bestyrelsen kræver det
- ✓ Ret til at deltage i og udtale sig ved bestyrelsesmøder - FiL § 74 stk. 1
- ✓ Ret til at få sin mening ført til protokols, hvis uenighed med bestyrelsen - FiL § 74 stk. 3
- ✓ Pligt til straks at meddele Finanstilsynet om forhold, der har afgørende betydning for selskabets fortsatte drift FiL § 75 stk. 22
- ✓ Pligt til straks at meddele Finanstilsynet, hvis der er formodning om, at selskabet ikke opfylder solvenskapitalkravet eller minimumskapitalkravet - FiL § 75 stk. 3
- ✓ Pligt til ikke at videregive fortrolige oplysninger fra udførelsen af sit hverv - FiL § 117 stk. 1
- ✓ Skal være ansat af bestyrelsen - FiL § 108 stk. 2
- ✓ Må ikke være medlem af direktionen eller bestyrelsen - FiL § 108 stk. 2
- ✓ Pligt til ved fratrædelse at redegøre for baggrunden til Finanstilsynet inden én måned - FiL § 108 stk. 3
- ✓ Pligt til at indberette til Finanstilsynet, hvis det tekniske grundlag ikke er overholdt - FiL § 108 stk. 5
- ✓ Ret til at forlange alle oplysninger af direktionen, som er nødvendige for at udføre hvervet som Ansvarshavende Aktuar - FiL § 108 stk. 5
- ✓ Pligt til at levere aktuarmæssige oplysninger til Finanstilsynet, som tilsynet mener, er nødvendige for at bedømme selskabets økonomiske stilling - FiL § 108 stk. 5
- ✓ Pligt til at indsende en årlig beretning til Finanstilsynet - FiL § 108 stk. 6

- ✓ Pligt til at udarbejde en skriftlig rapport til bestyrelsen i forbindelse med vedtagelse af årsregnskabet – Bekendtgørelse om ansvarshavende aktuar § 6 stk. 1
- ✓ Pligt til at rapportere, hvis regnskabet ikke giver et retvisende billede af de aktuarmæssige forhold – Bekendtgørelse om ansvarshavende aktuar § 6 stk. 5
- ✓ Ret og pligt til at udtale sig i forbindelse med fx fusioner
- ✓ Pligt til at forholde sig til anmeldelser af det tekniske grundlag mv. og udfylde tilhørende aktuarerklæringer
- ✓ Pligt til at afgive ikke-forringelseserklæringer ved bestandsoverdragelser og fusioner - Finanstilsynets ”Tids-/handlingsplan i forbindelse med fusion af livsforsikringsselskaber” af 15. maj 2014.

I forhold til ovenstående pligter er det særligt vigtigt, at den ansvarshavende aktuar orienterer sin bestyrelse, hvis der er forhold, man finder bekymrende. Det kunne være en bekymring om hensættelsernes størrelse, selskabets soliditet, manglende rimelighed, forhold der ikke er betryggende, en uheldig udvikling i biometriske risici, eller hvis man forholdes oplysninger fra selskabets direktion eller lignende.

Tilsvarende har man pligt til at orientere Finanstilsynet, hvis bekymringerne ikke bliver taget alvorligt og ikke giver anledning til, at der iværksættes de nødvendige ændringer. Det kan ske ved direkte henvendelse til Finanstilsynet. Det er normalt ikke tilstrækkeligt at nævne det i aktuares beretning.

I forbindelse med en fratrædelse har man endvidere pligt til at fortælle Finanstilsynet den reelle årsag til fratrædelsen.

Samspil med aktuarfunktionen og den ansvarlige nøgleperson

Solvens II-reglerne, som trådte i kraft 1.1.2016, stiller krav om, at et forsikringsselskab skal have en aktuarfunktion, og der skal endvidere udpeges en nøgleperson, der er ansvarlig for denne funktion. Inden for livsforsikring og pension kan den ansvarshavende aktuar være ansvarlig nøgleperson for aktuarfunktionen, men den ansvarlige nøgleperson kan også være en anden person. I sidstnævnte situation er samspillet mellem den ansvarshavende aktuar og aktuarfunktionen, herunder den ansvarlige nøgleperson, væsentligt.

Aktuarfunktionen skal i henhold til Solvens II-reglerne bl.a.

- ✓ Koordinere beregningen af forsikringsmæssige hensættelser
- ✓ Sikre at der avendes passende metoder og antagelser ved beregningen af hensættelser
- ✓ Vurdere datakvaliteten til brug for beregning af hensættelser
- ✓ Udtale sig om tegningspolitikken
- ✓ Udtale sig om genforsikringsarrangementer
- ✓ Bidrage til effektiv implementering af risikostyringssystemer.

Således er der et betydeligt overlap mellem Aktuarfunktionens ansvar og den ansvarshavende aktuares ansvar. Hvis den ansvarshavende aktuar ikke er ansvarlig nøgleperson, er det ikke klart, hvad der vil ske – eller hvordan reguleringen præcist skal fortolkes – i en situation, hvor der er betydelig uenighed mellem de to personer på et væsentligt område, fx opgørelsen af hensættelser til

solvens- og regnskabsformål. Den Danske Aktuarforening anbefaler og tilråder, at der er et tæt samarbejde mellem på den ene side aktuarfunktionen og den ansvarlige nøgleperson og på den anden side den ansvarshavende aktuar.

Om end der er et betydeligt overlap, er der omvendt også områder, som alene er den ansvarshavende aktuars ansvar. Det gælder eksempelvis kravene om rimelighed i forhold til kontribution og kravene i forhold til kundekommunikation. Ligeledes er der områder, hvor aktuarfunktionen i højere grad end den ansvarshavende aktuar har et ansvar, i hvert fald formelt. Det gælder fx hensættelser inden for Syge- og ulykkesforsikring.